

Ivana M. Vilić
Filozofski fakultet Novi Sad
ivavilic@yahoo.fr

UDC 811.133.1:811.163.41]’367
originalni naučni rad

TELIČNOST KOD GLAGOLA KRETANJA U FRANCUSKOM I SRPSKOM JEZIKU

SAŽETAK: Cilj ovog rada je da se ukaže na sličnosti u izražavanju semantičke kategorije teličnosti kod glagola kretanja u francuskom i srpskom jeziku. Uz glagole koji svojim značenjem ukazuju na neograničeni proces kretanja, u srpskom jeziku uz neprekidno-trajne glagole, odnosno atelične glagolske situacije u francuskom, u oba jezika stoje predlozi koji označavaju da u toku kretanja nije dostignuta tačka cilja: u francuskom predlog *vers* [prema], a u srpskom jeziku predložko-padežna konstrukcija sa dativom. Uz telične glagolske situacije u francuskom, a u srpskom uz glagole perfektivnog vida, odnosno glagole koji upućuju na trenutne radnje kretanja, i u francuskom i u srpskom jeziku stoje predlozi koji izražavaju podatak da je u toku kretanja dostignuta tačka cilja: u francuskom predlozi *à* [u] i *jusque (+à/en)* [do], a u srpskom jeziku predložko-padežna konstrukcija sa akuzativom. Analiza načina izražavanja teličnosti kod glagola kretanja u francuskom i u srpskom jeziku otkriva istovremeno i razlike u izražavanju aspektualnog značenja u ova dva jezika.

Cljučne reči: glagoli kretanja, teličnost, francuski jezik, srpski jezik, semantika.

1. UVOD

Kada se uporede sintagme u francuskom i srpskom jeziku koje sadrže glagole kretanja, kao:

1) *marcher/ courir/ nager vers le pont* – hodati/ trčati/ plivati prema (ka) mostu, ili

2) *arrive/ venir/ entrer au café* – stići/ doći/ ući u kafe,

uočava se da u oba jezika postoji određeno semantičko slaganje između predloga i aspektualnih osobina glagola. Ovo semantičko slaganje odnosi se na načine izražavanja ograničenosti u procesu kretanja i može se povezati sa semantičkom kategorijom teličnosti.

Cilj ovog rada je da se ukaže na vezu koja postoji između semantičkih osobina glagola kretanja i značenja predloga u odnosu na kategoriju teličnosti u francuskom i u srpskom jeziku. Istovremeno, analiza načina enkodiranja ograničenosti otkriva sličnosti u načinu izražavanja teličnosti kod glagola kretanja, ali i razlike u izražavanju aspektualnog značenja u ova dva jezika.

2. TEORIJSKI OKVIR

2.1. Teličnost i ograničenost

Semantička kategorija teličnosti¹ vezuje se za inherentno značenje glagolskih situacija i definiše se kao prisustvo, odnosno odsustvo granične tačke u odvijanju glagolske radnje. Telične glagolske situacije usmerene su ka cilju koji čini sastavni deo same situacije i predstavlja njenu prirodnu krajnju tačku. Atelične situacije ovakvu prirodnu krajnju tačku ne sadrže i, kao procesi, one mogu da traju neograničeno.

U stranoj lingvističkoj literaturi o semantičkoj kategoriji teličnosti najčešće se govori u proučavanju aspektualnog značenja glagolskih leksema (Garey 1957, Comrie 1976, Jackendoff 1991, 1996, Smith 1991). Kada se radi o srpskom jeziku, važno je pomenuti Piperovu gramatiku (Piper i dr. 2005) gde se teličnost vezuje za ciljna značenja, kao i radove Novakova (Novakov 2009) koji povezuje glagolski vid u srpskom jeziku sa teličnošću, pri čemu su imperfektivni glagoli atelične, a perfektivni telične situacije.

Za analizu semantičke kategorije teličnosti uopšte, pa i kod glagola kretanja u francuskom i srpskom jeziku, značajno je stanovište američkog semantičara Džekendofa (Jackendoff 1991, 1996) da se teličnost neke eventualnosti može povezati sa ograničenošću ontološke kategorije putanja. U svom radu *The Proper Treatment of Measuring Out, Telicity, and Perhaps Even Quantification in English* (Jackendoff 1996), analizirajući konceptualizaciju i načine semantičke reprezentacije glagola kretanja u engleskom jeziku, Džekendof ukazuje na potrebu da se kretanje posmatra kao kontinuirana promena kroz vreme. U takvom pristupu konceptualizuje se putanja² duž koje se kretanje odvija, ali i vreme tokom koga se ono odvija. Obe kategorije, i putanja i vreme, vezane su za strukturu eventualnosti:

„Tema je na početku putanje na početku eventualnosti i na kraju putanje na kraju eventualnosti. Ako putanja ima uočljive segmente, i eventualnost može biti podeljena na segmente koji odgovaraju položaju teme na pridruženim delovima putanje.”³ (Prevod I. V.)

Sve tri kategorije, putanju, vreme i eventualnost, Džekendof predstavlja kao ose koje su međusobno povezane odnosom veze čuvanja strukture (*structure-pre-*

¹ Termin *teličnost* uveo je u lingvistička istraživanja američki lingvista Gari (Garey 1957) u svom radu posvećenom analizi aspekta u francuskom jeziku. U ovom radu on ukazuje na razliku između gramatičkog aspekta, koji se u francuskom jeziku izražava oblikom glagolskih vremena za izražavanje prošlosti, i leksičkog aspekta, koji u francuskom nije izražen na nivou formalne strukture jezika, već predstavlja deo njegove semantičke strukture.

² Džekendof naglašava da putanju posmatra kao prostorni entitet (Jackendoff 1996: 317).

³ *The theme is at the beginning of the path at the beginning of the event and at the end of the path at the end of the event. If the path has distinct segments, then the event can be divided into segments corresponding to when the theme is on the associated parts of the path.* (Jackendoff 1996: 318)

serving binding relation (Jackendoff 1996: 322)), pri čemu putanja ima odlučujuću ulogu u određivanju teličnosti eventualnosti: ako je putanja ograničena, ograničeno je i vreme, a eventualnost je telična. Ako je putanja neograničena, neograničeno je i vreme, a eventualnost je atelična (Jackendoff 1996: 317–318).

2.2. Predlozi i ograničenost

Kada se radi o glagolima kretanja, postojanje krajnje tačke, koja predstavlja ograničenje na osi putanje, najčešće je specifikovano predlozima ili priloškim odredbama koje označavaju određenu dužinu.⁴ U svojoj analizi kategorije teličnosti kod glagola kretanja u engleskom jeziku, Džekendof navodi predložku sintagmu *to the house* [u kuću] koja označava ograničenu putanju i sintagmu *toward the house* [prema kući] kao primer neograničene putanje⁵ (Jackendoff 1991, 1996). To znači da ako predlog označava ograničenu putanju, eventualnost se interpretira kao telična. Ukoliko sam predlog ukazuje na nepostojanje ograničenja na osi putanje, kao što je slučaj sa engleskim predlogom *toward* [prema], ili pak, ako predloga nema u rečenici, eventualnost je atelična.

I u francuskom jeziku značenje predloga može se povezati sa kategorijom ograničenosti. Govoreći o načinima imaginarne reprezentacije prostora, francuski lingvista Šarodo (Charaudeau 1992) ukazuje na semantičke osobine predloga u francuskom da izražavaju odnose između bića, materijalnog i nematerijalnog u procesu kretanja i bića koje služi kao referencijalna tačka u odnosu na biće koje se kreće, a koje govornik, iz svog ugla posmatranja, izražava (Charaudeau 1992: 414). Tako predlog *à* [u]⁶ u francuskom jeziku precizira da je kretanje kontinuirano i da se očekuje dostizanje referencijalne načke, kao u primeru rečenice *Je vais souvent à Paris* [Često idem u Pariz]. I predlog *jusque (+à/en)* [do] takođe izražava da je referencijalna tačka u procesu kretanja dostignuta ili da se posmatra kao dostignuta, kao u primeru *Il a couru jusqu'au pont* [Otrčao je do mosta]. Predlog *vers* [prema, ka], međutim, samo ukazuje na pravac kretanja prema referencijalnoj tački koja ne mora da bude dostignuta, kao u primeru rečenice *Il s'est dirigé vers la sortie* [Uputio se ka

⁴ Napomenimo da u dependencijalnom modelu koji je postavio francuski lingvista Tenjijer (Tesnière 1969), u kome se struktura rečenice posmatra u odnosu na funkcije jezičkih elemenata u rečenici, predlozi imaju sekundarnu funkciju, i kao takvi, u gramatičkoj hijerarhiji zauzimaju niže pozicije. Pri tome, Tenjijer ističe da što je neka reč dublje smeštena u strukturalnoj lestvici, veća je njena važnost u stvaranju značenja rečenice (Tesnière 1969: 43).

⁵ Sintagme u engleskom jeziku *to the house* [u kuću] i *toward the house* [prema kući] mogu se posmatrati kao putanja, budući da se obe sintagme mogu opisati kao 1-dimenzionalne i usmerene kategorije, kao i ontološka kategorija putanja (Jackendoff 1996: 320–321).

⁶ Francuski predlog *à* ima više značenja i u srpskom se prevodi različitim predlozima. U radu ćemo posmatrati njegovo značenje izražavanja smeru kretanja u prostoru kada se u srpskom najčešće prevodi predlogom *u*.

izlazu]. Uz neke glagole kretanja u francuskom jeziku koristi se i predlog *pour* [za],⁷ koji označava da se u obzir uzima tačka polaska, na šta ukazuje inherentno značenje glagola, a da referencijalna tačka postoji u perspektivi, kao cilj kretanja, pri čemu se ne zna da li će ta tačka biti i dostignuta, kao u primeru *Elle est partie pour les États-Unis* [Otišla je za Sjedinjene Američke Države].

Može se reći da predlozi *à* [u] i *jusque (+à/en)* [do] u francuskom jeziku ukazuju da na osi putanje postoji ograničenje, dok predlozi *vers* [prema, ka] i *pour* [za] označavaju da je osa putanje neograničena.

Srpski jezik poseduje razvijen sistem za izražavanje prostornih značenja, a kao sintaksički modeli za iskazivanje ovih značenja najčešće se koriste predložko-padežne konstrukcije. Za obeležavanje usmerenosti u procesu kretanja prema cilju, pri čemu se ne zna da li će taj cilj biti i dostignut, u srpskom jeziku koristi se spacijalni direktivni dativ (dativ pravca). Uz glagole kretanja i početno-fazne glagole kretanja direktivni dativ u srpskom stoji uz predloge „ka” i „prema”, a u nekim slučajevima i uz akuzativnu predložku konstrukciju „u susret”. Značenje približavanja i dostizanja cilja u toku procesa kretanja u srpskom jeziku izražava se spacijalnim akuzativom koji stoji uz predloge „u” ili „na”, ali i spacijalni genitiv sa predlogom „do” (Piper i dr. 2005).⁸

Ako se značenja predložko-padežnih konstrukcija za izražavanje prostornih odnosa u srpskom jeziku povežu sa analizom konceptualizacije kretanja i kategorije teličnosti koju daje Džekendof (Jackendoff 1991, 1996), može se reći da predložke konstrukcije sa dativom u srpskom jeziku označavaju da je u procesu kretanja osa putanje neograničena (kretati se prema/ ka kući), dok predložke konstrukcije sa akuzativom i genitivom (doći u kuću/ do kuće) ukazuju da u toku kretanja postoji ograničenje na osi putanje.

3. GLAGOLI KRETANJA U FRANCUSKOM I U SRPSKOM JEZIKU

Ako se uporedi upotreba predloga *à* [u], *jusque (+à/en)* [do] i *vers* [prema, ka] u francuskom jeziku, odnosno predložko-padežnih konstrukcija „u + N_{Acc}” i „prema, ka + N_{Dat}” u srpskom jeziku uz glagole kretanja, uočava se da u oba jezika postoji semantička usklađenost između tipa glagolske situacije i značenja predloga u

⁷ Francuski predlog *pour* [za] stoji uz glagole *partir* [poći], *s'en aller* [otići], *filer* [brzo otići], *quitter (un endroit)* [napustiti (neko mesto)], *s'enfuir* [pobeći], *décamper* [uteći] itd. Ovi glagoli označavaju proces kretanja od referencijalne tačke, koja predstavlja graničnu tačku na osi putanje.

⁸ Govoreći o sistemu predložkih konstrukcija u srpskohrvatskom jeziku, Milka Ivić (Ivić 1957–1958) akuzativ, dativ i lokativ naziva padežima kontakta, jer se ovim padežima obeležavaju „odnosi koji se uspostavljuju tek u zavisnosti od realizacije akcije ulazeći neposredno u njene okvire kao direktno njome uslovljeni” (Ivić 1957–1958: 142–143). Isto tako, za predložku konstrukciju sa akuzativom karakteristično je da izražava predstavu o dinamičnosti i obuhvatanju, dok predložka konstrukcija sa dativom iskazuje predstavu o usmerenosti (Ivić 1957–1958: 158).

francuskom, odnosno glagolskog vida i predložko-padežnih konstrukcija u srpskom jeziku. Tako, na primer, ako se, sa jedne strane, posmatraju glagoli kretanja kao *marcher* [hodati], *courir* [trčati] i *nager* [plivati], koji se u francuskom mogu opisati kao atelične glagolske situacije, a u srpskom jeziku kao neprekidno-trajni glagoli, i sa druge strane, glagoli *arriver* [stići], *venir* [doći] i *entrer* [ući], koji u francuskom jeziku pripadaju teličnim glagolskim situacijama, a u srpskom glagolima svršenog vida, uočava se sledeće:

3) *marcher/ courir/ nager vers le pont* – hodati/ trčati/ plivati prema (ka) mostu, odnosno

4) *arriver/ venir/ entrer⁹ au café* – stići/ doći/ ući u kafe.

Uz glagole koji označavaju neograničeni proces kretanja, kao što su glagoli *marcher* [hodati], *courir* [trčati] i *nager* [plivati], u francuskom stoji predlog *vers* [prema, ka], koji ukazuje na kretanje ka referencijalnoj tački i koja ne mora da bude dostignuta, a u srpskom jeziku koristi se predložka konstrukcija sa dativom, koja takođe upućuje na usmerenost ka cilju u procesu kretanja. I u francuskom i u srpskom jeziku predlozi koji označavaju da na osi putanje ne postoji granična tačka, stoje uz glagole koji svojim inherentnim značenjem takođe upućuju na kontinuirani proces odvijanja glagolske radnje i koji takođe izražavaju neograničenost putanje. U francuskom jeziku ovi se glagoli mogu opisati kao atelične situacije aktivnosti, a u srpskom jeziku ovakvu vrstu glagolske radnje izražavaju neprekidno-trajni, odnosno durativni glagoli.¹⁰

Kada je reč o srpskom jeziku, važno je napomenuti da predložka konstrukcija sa dativom može da stoji i uz određenu grupu perfektivnih glagola i to uz početnofazne glagole kretanja (potrčati, zaplivati, poći prema, ka + N_{Dat}). Govoreći o upotrebi predloga „prema” u dativskim sintagmama u srpskohrvatskom jeziku, Stevanović kaže da se ovaj predlog upotrebljava „obično uz nesvršene glagole kretanja, ukoliko ovi u sebi ne podrazumevaju i dospevanje na cilj, uz svršene koji označavaju početak

⁹ Glagol *entrer* [ući] u francuskom jeziku najčešće stoji uz predlog *dans* [u], koji označava da se referencijalna tačka konceptualizuje kao višedimenzionalni, ali i ovičeni prostor (*entrer dans la maison* – ući u kuću). Pored toga, rečnik francuskog jezika *Trésor de la langue française* uz odrednicu *à* navodi i primer glagola *entrer à* – ući u – kada predlog *à* uvodi prilošku odredbu za mesto koja ima karakter tačke (TLF 1974).

¹⁰ Neograničenost ontološke kategorije putanje u srpskom povezujemo sa neprekidno-trajnim, odnosno durativnim glagolima, a ne sa glagolima imperfektivnog vida, jer u srpskom jeziku i učestali, odnosno iterativni glagoli pripadaju glagolima imperfektivnog vida. Međutim, učestali glagoli u srpskom jeziku izražavaju niz ograničenih eventualnosti koje se ponavljaju u neograničenom vremenskom periodu. Upravo u ovakvom slučaju uočava se razlika između kategorija teličnosti u francuskom jeziku i kategorije glagolskog vida u srpskom jeziku. Naime, glagolski vid u srpskom jeziku izražava i vremensko ograničenje glagolske radnje, dok u francuskom jeziku teličnost ukazuje da je sama radnja po svojoj prirodi neograničena ili ograničena. Vremensko ograničenje u francuskom jeziku izraženo je glagolskim vremenom.

kretanja, ili i uz takve svršene koji znače svršetak procesa kretanja negde u pravcu cilja kome se smeraju...” (Stevanović 1961–1962: 322).

Upotreba predloške konstrukcije sa dativom u srpskom jeziku može se povezati sa inherentnim značenjem glagola, ali i ontološkom kategorijom putanje. Značenje neograničenosti na putanji izražavaju i predloška konstrukcija sa dativom, ali i sam glagol: u slučaju neprekidno-trajnog glagola, radnja se odvija bez ograničenja, dok se kod početno-faznog glagola koji označava početak kretanja, granična tačka nalazi na početku ose putanje a kretanje se dalje odvija bez ograničenja.

Kao primeri mogu se navesti sintagme u srpskom, odnosno francuskom jeziku: kretati se prema, ka; ploviti prema, ka; napredovati prema, ka; voditi prema, ka; jahati prema, ka; usmeriti se prema, ka; poći prema, ka; zatrčati se prema, ka, itd; u francuskom *avancer vers* [kretati se prema], *progresser vers* [napredovati prema], *voguer vers* [ploviti prema], *rouler vers* [voziti prema], *se précipiter vers* [žuriti prema], *grimper vers* [uspinjati se prema] itd.

S druge strane, uz glagole koji svojim značenjem trenutne radnje već ukazuju na ograničenost ontološke kategorije putanje, kao što su glagoli *arriver* [stići], *venir* [doći] i *entrer* [ući], perfektivni glagoli u srpskom, odnosno telične situacije dostignuća u francuskom jeziku, u oba jezika stoje predlozi koji izražavaju ograničenost ose putanje time što označavaju dostizanje cilja, odnosno referencijalne tačke u procesu kretanja, u francuskom predlog *à* [u], a u srpskom jeziku predloška konstrukcija.

Sledeće sintagme u francuskom i u srpskom jeziku ovo ilustruju: *accéder à* [pristupiti u], *passer à* [preći u], *pénétrer à* [prodreti u], *retourner à* [vratiti se u], *se rendre à* [otići u] itd; uleteti u, uploviti u, utrčati u, dospeti u, obreti se u, otputovati u, itd.

Ukoliko uz glagole kretanja koji označavaju kontinuirani proces stoji predlog koji upućuje na postojanje ograničenja u toku kretanja, u francuskom *à* [u], a u srpskom jeziku predloška konstrukcija sa akuzativom, sintagme se u srpskom, a često i u francuskom, interpretiraju kao neprihvatljive:

5) **marcher/ *courir/ *nager au pont* – *hodati/ *trčati/ *plivati u most

Ipak, kada se govori o francuskom jeziku i o upotrebi predloga *à* [u], važno je napomenuti da ovaj predlog može da stoji uz neke glagole koji izražavaju neograničeni proces kretanja. Tada, međutim, ovaj predlog utiče na aspektualno značenje. I ovakvi primeri takođe otkrivaju razlike u načinima stvaranja i izražavanja aspektualnog značenja u srpskom i u francuskom jeziku.

Aspekt, odnosno glagolski vid u srpskom jeziku je morfološka kategorija i izražen je samim oblikom glagola (nesvršenih ili svršenih). U francuskom jeziku aspektualno značenje stvara se na sintaksičkom nivou i to interakcijom leksičkog aspekta (koji izražava semantičke osobine ograničenosti radnje) i gramatičkog aspekta (koji izražava vremensko ograničenje radnje).

U slučaju glagola kretanja u francuskom i predlozi učestvuju u stvaranju aspektualnog značenja: kada se uz glagol kretanja koji se, posmatran izolovano – bez

predloga, može opisati kao atelična glagolska situacija, nađe predlog à [u], sintagma se interpretira kao telična glagolska situacija. Tako, na primer, uz odrednicu glagola *courir* [trčati] rečnik francuskog jezika *Trésor de la Langue française* (TLF, 1974) daje mogućnost i sintagme *courir au jardin* [otrčati u baštu]. Ova sintagma interpretira se kao telična glagolska situacija ostvarenja, dok se sam glagol *courir* [trčati], posmatran bez predloga, opisuje kao atelična glagolska situacija aktivnosti.¹¹

Slično je i sa francuskim predlogom *jusque (+à/en)* [do] koji označava da je u procesu kretanja referencijalna tačka dostignuta i da je osa putanje ograničena. Iako rečnik francuskog jezika *Trésor de la Langue française* (TLF, 1974) ne navodi mogućnost upotrebe ovog predloga uz glagole *courir* [trčati] ili *nager* [plivati], u francuskom jeziku mogu se naći i ovakvi primeri:

6) a) *...il nagea jusqu'au point d'immersion du galet...* (TM/V) [...otplivao je do mesta gde je oblutak potonuo...] (TM/P)

b) *Alors j'ai nagé jusqu'à la pirogue...* (TM/V) [Onda sam otplivao do piroge...] (TM/P)

c) *Le plus grand charme du côté de Guermantes, c'est qu'on y avait presque tout le temps à côté de soi le cours de la Vivonne. On la traversait... sur une passerelle dite le Pont-Vieux. Dès le lendemain de notre arrivée, le jour de Pâques, après le sermon s'il faisait beau temps, je courais jusque-là...* (PM/RT) [Najveća čar predela prema Germantu bila je u tome što nam je onde gotovo sve vreme bio uz nas tok Vivone. Prelazili smo preko nje... pešačkim mostom zvanim Stari most. Odmah sutradan po dolasku, na sam Uskrs, posle propovedi, ako je bilo lepo vreme, otrčao bih donde...] (PM/TV)

Govoreći o načinima izražavanja vremenskih odrednica za opisivanje toka glagolske radnje u francuskom jeziku, Šarodo (Charaudeau 1992: 478–479) kao jedno od jezičkih sredstava za iskazivanje trajanja procesa navodi i predlog *jusqu'à* [do]. U smislu vremenskih odnosa, ovaj predlog u francuskom jeziku izražava trajanje procesa u perspektivi odvijanja radnje u budućnosti. I u smislu izražavanja prostornih odnosa, za francuski predlog *jusque (+à/en)* [do], može se reći da svojim značenjem ukazuje na trajanje procesa i progresiju u toku kretanja, kao i dostizanje referencijalne tačke. U sintagmama *nager jusqu'au point d'immersion du galet* [otplivati do mesta tonjenja oblutka], *nager jusqu'à la pirogue* [otplivati do piroge] ili *courir jusque-là* [otrčati donde] u primeru 6) a), b) i c), i glagolom i predlogom izražava se slična informacija o trajanju procesa. Pri tome, važno je napomenuti da se ove sintagme interpretiraju kao telične glagolske situacije ostvarenja.

U srpskom jeziku, međutim, ukoliko uz neprekidno-trajne glagole koji označavaju kontinuirani proces kretanja stoji predlog „u”, sintagme se interpretiraju kao

¹¹ Govoreći o tipovima glagolskih situacija u francuskom jeziku Smit (Smith 1991) navodi primer upravo glagola *courir* [trčati], koji uz dodatak predloga à [u], od glagola tipa aktivnosti, odnosno atelične eventualnosti, postaje glagol koji pripada tipu glagolske situacije ostvarenja, odnosno teličnoj eventualnosti: *Il a couru à la gare* [Otrčao je na stanicu] (Smith 1991: 291).

neprihvatljive. U sintagmama *hodati/*trčati/*plivati u most, u srpskom jeziku postoji semantičko neslaganje između informacije o neograničenom procesu kretanja koju izražava glagol nesvršenog vida i predložke konstrukcije sa akuzativom koja upućuje na postojanje ograničenja na putanji.

U slučaju da se uz predlog „u” u srpskom nalaze perfektivni glagoli, kao: otrčati u, otplivati u, dotrčati u, doplivati u, itd, sintagme se interpretiraju kao prihvatljive. Moglo bi se reći da i glagol, svojim oblikom svršenog vida, i predložka konstrukcija sa akuzativom izražavaju sličnu ideju ograničenosti.¹²

Kada je reč o predložkoj konstrukciji „do + N_{Gen}” uz glagole kretanja u srpskom jeziku može se postaviti pitanje da li se i za ovu konstrukciju (kao što je slučaj sa francuskim predlogom *jusque (+à/en)* [do]), može reći da izražava i značenje progresije, pored toga što označava da je u procesu kretanja dostignuta tačka cilja, kao i pitanje da li postoji razlika u značenju ove predložke konstrukcije uz glagole nesvršenog, odnosno svršenog vida. Ako se uporede sintagme koje sadrže glagole nesvršenog vida kao: hodati/ trčati/ plivati do mosta, sa sintagmama koje sadrže vidске parove ovih glagola kao: otrčati/ otplivati do mosta, ili: dotrčati/ doplivati do mosta, može se postaviti pitanje kako glagolski vid utiče na interpretaciju značenja rečenica poput:

7) On je hodao/ trčao/ plivao do mosta.

8) a) On je otrčao/ otplivao do mosta.

b) On je dotrčao/ doplivao do mosta.

U svakom slučaju, može se konstatovati da se i u francuskom i u srpskom jeziku uz glagole kretanja koji svojim značenjem upućuju na kontinuirani proces mogu naći predlozi, odnosno predložko-padežne konstrukcije koje označavaju ograničenje na osi putanje. U oba jezika navedeni primeri glagola kretanja ukazuju da se neograničena putanja može ograničiti, što se u jeziku obeležava predlogom. Pri tome, u francuskom jeziku ovakva glagolska situacija interpretira se kao telična, dok se u srpskom jeziku najčešće upotrebljava glagol svršenog vida.

S druge strane, uz glagole kretanja koji svojim inherentnim značenjem ukazuju na ograničenost ontološke kategorije putanja, odnosno glagole koji označavaju trenutne radnje, kao što su glagoli *arriver* [stići], *venir* [doći] ili *entrer* [ući], ni u francuskom niti u srpskom jeziku ne mogu da stoje predlozi koji svojim značenjem izražavaju da u toku kretanja nije dostignuta referencijalna tačka, odnosno cilj:

9) **arriver/ *venir/ *entrer vers le café* – *stići/ *doći/ *ući prema kafeu

Informacija o ograničenosti koju izražavaju glagoli svojim značenjem trenutne radnje i informacija o neograničenosti sadržana u značenju francuskog predloga *vers* [prema], odnosno predložko-padežne konstrukcije „prema, ka + N_{Dat}” u srpskom

¹² O vezi između aspektualnih značenja u srpskom jeziku i metaforizacije prostorne semantike glagola kretanja govori Lj. Popović u svom radu „Posmatrač i njegova uloga u konceptualizaciji prostornih odnosa u jeziku – na primeru kontrastivne analize glagola kretanja u srpskom i ukrajinskom jeziku” (Popović 2009).

jeziku, suprotne su i stoga se sintagme u primeru 9) interpretiraju kao neprihvatljive i u francuskom i u srpskom jeziku. U ovom slučaju, već ograničena osa putanje samim značenjem glagola ne može se produžiti u smislu neograničenog toka radnje, na koji ukazuju predlog u francuskom, odnosno predložko-padežna konstrukcija u srpskom jeziku.

Značajno je napomenuti da jedan manji broj glagola u francuskom jeziku kao pomoćni glagol imaju glagol *être* [biti], i da su među njima upravo pomenuti glagoli kretanja *arriver* [stići], *venir* [doći] ili *entrer* [ući]. Francuski lingvista Gijom (Guillaume 1970) ovu pojavu objašnjava upravo značenjem samih glagola. Govoreći o aspektu u francuskom jeziku, on ukazuje na razliku koja postoji između glagola koji u samom značenju glagolske radnje sadrže granicu iza koje se radnja prekida i ne može da se nastavi i glagola koji ne sadrže takvu granicu. O ovim različitim načinima završetka glagolske radnje Gijom govori kao o „dve različite perspektive kontinuiteta (u suštini kontinuiteta i diskontinuiteta) koju otkriva razlika između pomoćnih glagola 'imati' i 'biti'”¹³ (Guillaume 1970: 26). Glagoli koji u svom značenju sadrže granicu kojom je kontinuitet radnje prekinut, kao pomoćni glagol imaju glagol „biti” (*être*), dok glagoli kod kojih kontinuitet radnje nije prekinut, jer ne postoji unutrašnja granica, imaju kao pomoćni glagol „imati” (*avoir*).

Kada se govori o glagolima kretanja u francuskom jeziku, značajno je spomenuti i glagol *aller* [ići]. Ovaj francuski glagol specifičan je po tome što uz njega mogu da stoje predlozi koji izražavaju i ograničenost i neograničenost, što ilustruju primeri 10) a) i b):

- 10) a) *aller vers quelqu'un* [ići prema nekome]
b) *aller à Paris* [ići u Pariz]

Ipak, važno je naglasiti da predlog *vers* [prema] u francuskom jeziku stoji uz glagol *aller* [ići] u slučaju kada referencijalnu tačku predstavlja osoba¹⁴ (TLF, 1974).

Interesantno je da se i glagol „ići” u srpskom jeziku upotrebljava i sa predložkom konstrukcijom sa dativom, ali i sa akuzativom:

- 11) a) ići prema izlazu
b) ići u/ za Beograd

U *Sintaksi savremenoga srpskog jezika* Pipera i dr., napominje se da se konstrukcija akuzativa s predlogom „za” uz glagol kretanja sa značenjem cilja javlja u govornom srpskom jeziku: „Idem/ putujem ZA Beograd” (Piper i dr. 2005: 214). Može se postaviti pitanje da li se ova pojava može protumačiti kao rezultat konceptualizacije kretanja, odnosno, potrebe da se razlikuje kretanje u pravcu cilja i dostizanje cilja.

¹³ ...*Deux différentes perspectives de continuation (au fond continuité et discontinuité) que dénonce l'opposition des auxiliaires 'avoir' et 'être'*. (Guillaume 1970: 26)

¹⁴ Ipak, u savremenom francuskom jeziku prihvatljive su i rečenice poput: *Je vais vers la plage. Je vais vers ce beau bâtiment blanc.*

4. ZAKLJUČAK

U radu su analizirani glagoli kretanja u francuskom i srpskom jeziku u odnosu na semantičku kategoriju teličnosti. Ukoliko se prihvati stav Džekendofa (Jackendoff 1991, 1996) da je teličnost vezana za ograničenje ontološke kategorije putanja, uočava se da se i u francuskom i u srpskom jeziku na sličan način izražava ovo ograničenje. U francuskom jeziku značenje ograničenosti označavaju predlozi *à* [u] i *jusque* (+à/en) [do], dok predlog *vers* [prema] upućuje na neograničenost putanje. U srpskom jeziku predložke konstrukcije sa dativom izražavaju usmerenost kretanja ka cilju, pri čemu taj cilj nije dostignut, te se može reći da ove konstrukcije ukazuju na neograničenost putanje. Predložke konstrukcije sa akuzativom i genitivom u srpskom jeziku označavaju da je u toku kretanja cilj i dostignut, odnosno, da postoji ograničenje na putanji. Istovremeno, u oba jezika uočava se da postoji semantička usklađenost između tipa glagolske situacije i predloga u francuskom, odnosno predložko-padežnih konstrukcija i glagolskog vida u srpskom jeziku. Uz glagole koji svojim inherentnim značenjem ukazuju na neograničene procese, u francuskom atelične glagolske situacije, a u srpskom neograničeno-trajne glagole, stoje predlozi u francuskom, odnosno predložko-padežne konstrukcije u srpskom jeziku, koji takođe upućuju na neograničenost u procesu kretanja. Uz glagole koji označavaju trenutne radnje, u francuskom telične glagolske situacije, a u srpskom jeziku glagole svršenog vida, u francuskom se javljaju predlozi, a u srpskom jeziku predložko-padežne konstrukcije koji takođe ukazuju na postojanje ograničenja u toku kretanja.

Uz pojedine glagole kretanja u francuskom jeziku, koji izražavaju kontinuirani proces, mogu da stoje predlozi koji ukazuju na postojanje ograničenja na osi putanje, ali se tada takva glagolska situacija interpretira kao telična. Međutim, ni u francuskom ni u srpskom jeziku uz glagole koji već svojim značenjem trenutnih situacija upućuju na ograničenost, ne mogu da stoje predlozi ili predložko-padežne konstrukcije koji označavaju neograničenost.

Navedena analiza glagola kretanja u francuskom i u srpskom jeziku u odnosu na semantičku kategoriju teličnosti ukazuje na sličnosti u načinu konceptualizacije kretanja u ova dva jezika, ali i na razlike koje postoje u stvaranju aspektualnog značenja u ovim jezicima.

LITERATURA

- Charaudeau, P. 1992. *Grammaire du Sens et de l'Expression*. Paris: Hachette.
- Comrie, Bernard. 1976. *Aspect*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Garey, H. 1957. "Verbal Aspect in French". *Language* 33: 91–110.
- Guillaume, G. 1970. *Temps et Verbe*. Paris: Éditions Champion.
- Ivić, M. 1957–1958. „Sistem predložkih konstrukcija u srpskohrvatskom jeziku”. *Južnoslovenski filolog* XXII. 1–4: 141–166.

- Jackendoff, R. 1991. "Parts and Boundaries". *Cognition* 41: 9–45.
- Jackendoff, R. 1996. "The Proper Treatment of Measuring Out, Telicity, and Perhaps Even Quantification in English". *Natural Language & Linguistic Theory* 14: 305–354. (<http://www.jstor.org/stable/4047853>) (15. 07. 2011)
- Novakov, P. 2009. „Vendlerova klasifikacija glagola u engleskom i srpskom jeziku”. *Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu* XXXIV: 43–50.
- Piper, P. i dr. 2005. *Sintaksa savremenoga srpskog jezika: prosta rečenica*. Beograd/ Novi Sad: Institut za srpski jezik SANU/ Beogradska knjiga/ Matica srpska.
- Popović, Lj. 2009. „Posmatrač i njegova uloga u konceptualizaciji prostornih odnosa u jeziku – na primeru kontrastivne analize glagola kretanja u srpskom i ukrajinskom jeziku”. *Slavistika* XIII: 399–410.
- Smith, C. 1991. *The parameter of Aspect*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Stevanović, M. 1961–1962. „Dativske sintagme s predlozima *prema* i *ka*”. *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku* XV/2. IV–V: 319–322.
- Tesnière, L. 1969. *Elements de Syntaxe Structurale*. Paris: Klincksieck.
- Trésor de la langue française*. 1974. Paris: Éditions du centre national de la recherche scientifique, Gallimard.

Skraćenice i izvori:

- (PM/RT) – Proust, Marcel. 1987. *A la recherche du temps perdu. Du côté de chez Swann*. Paris: Flammarion.
- (PM/TV) – Prust, Marsel. 1983. *U traganju za iščezlim vremenom. U Svanovom kraju*. Prevod: Živojin Živojnović. Novi Sad/ Beograd: Matica srpska/ Nolit.
- (TM/V) – Tournier, Michel. 1972. *Vendredi ou les limbes du Pacifique*. Paris: Gallimard.
- (TM/P) – Turnije, Mišel 1990. *Petko ili limbovi Pacifika*. Prevod: Gordana Stojković. Novi Sad: Bratstvo-jedinstvo.

Ivana M. Vilić

TÉLICITÉ DANS LE CAS DES VERBES DE DÉPLACEMENT EN FRANÇAIS ET EN SERBE

Résumé

Dans cet article nous avons présenté une analyse des verbes de déplacement par rapport à la catégorie sémantique de télécité en français et en serbe. Dans les deux langues on constate une certaine concordance entre le type d'éventualité (télique ou atélique) et les moyens syntaxiques qui expriment l'existence ou l'absence d'une borne dans le déplacement. En français ce sont les prépositions *à* et *jusque* (+*à/en*) qui indiquent la trajectoire bornée et le caractère télique de l'éventualité (*arriver à la maison/jusqu'à la maison*). La préposition *vers*, par contre, indique la trajectoire illimitée et le caractère atélique de l'éventualité (*marcher vers la maison*). En serbe, le bornage dans

le déplacement est exprimé à l'aide des constructions préposition + cas: les prépositions 'prema' et 'ka + N_{Dat}' expriment que le mouvement est illimité (hodati prema kući), alors que 'u + N_{Acc}' ainsi que 'do + N_{Gen}' indiquent l'existence d'une borne dans le déplacement. En français, l'interprétation du caractère télique/atélique de l'éventualité se joue au niveau syntaxique. Dans le cas des verbes de déplacement ce sont les prépositions qui ont une importance primordiale dans l'interprétation de télicité de l'éventualité. Certains verbes de déplacement atéliques avec les prépositions à ou *jusque* (+à/en) sont vus comme téliques (*courir vers le jardin/ au jardin/ jusqu'au pont*). Le caractère des verbes de déplacement téliques reste pourtant inaltérable (*arriver à la maison/ *vers la maison*). En serbe, les constructions avec le datif apparaissent plutôt avec les verbes imperfectifs duratifs (hodati prema kući), alors que les verbes surtout perfectifs accompagnent les constructions avec l'accusatif.

Mots-clés: verbes de déplacement, télicité, français, serbe, sémantique.